

BH 2009. 80. *A gyógyszer előírás nélküli alkalmazása esetén bekövetkezett egészségkárosodás miatt keletkezett károkért az állam csak akkor felel, ha a termékfelelősségről szóló 1993. évi X. törvény szerinti kártérítésre kötelezett a törvény 7. § (1) bekezdésének d) pontja alapján mentesül a felelősség alól.*

38.

A KÖTELEZETT ÉS A JOGOSULT KÉSEDELME, A TELJESÍTÉS LEHETETLENNÉ VÁLÁSA, MEGTAGADÁSA, A SZERZŐDÉSSZEGÉS KÖZÖS SZABÁLYAI

Késedelem

A késedelem tartalmilag időleges nem-teljesítést jelent, amely a kötelezett oldalán abban nyilvánul meg, hogy nem a szerződésben előírt időben teljesít, a jogosult oldalán pedig vagy abban, hogy nem fogadja el a felajánlott teljesítést, vagy pedig elmulasztja azokat az intézkedéseket, amelyek a kötelezett szerződésszerű teljesítéséhez szükségesek.

Ptk. 298. § A kötelezett késedelembe esik,

- a) ha a szerződésben megállapított vagy a szolgáltatás rendeltetéséből kétségtelenül megállapítható teljesítési idő eredménytelenül eltelt;**
- b) más esetekben, ha kötelezettségét a jogosult felszólítására nem teljesíti.**

Ptk. 302. § A jogosult késedelembe esik, ha

- a) a szerződésszerűen felajánlott teljesítést nem fogadja el;**
- b) elmulasztja azokat az intézkedéseket vagy nyilatkozatokat, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a kötelezett megfelelően teljesíteni tudjon;**
- c) a nyugtát nem állítja ki, illetőleg az értékpapírt nem adja vissza.**

A késedelem bekövetkezik akkor, ha a teljesítésre előírt határidő vagy határnap eltelt, vagy ha ilyen nincs megállapítva, azzal, hogy a jogosult a kötelezettet a már lejárt kötelezettség teljesítésére felszólítja, és ez eredménytelen marad. Nem áll be a késedelem akkor, ha a felek a teljesítési határidőt annak lejártja előtt meghosszabbítják, illetve nem lehet szó kötelezeti késedelemről akkor, ha maga a jogosult van késedelemben.

Megszűnik a kötelezett késedelme az – egyébként – szerződésszerű teljesítéssel, a késedelmes teljesítés felajánlásával, amennyiben azt a jogosult nem fogadja el (vagyis jogosulti késedelem következik be), valamint ha a kötelezett a teljesítést megtagadja (ekkor ugyanis már nem feltétlenül a késedelem jogkövetkezményei érvényesülnek).

Ptk. 300. § (1) A jogosult – függetlenül attól, hogy a kötelezett késedelmét kimentette-e – követelheti a teljesítést, vagy ha ez többé nem áll érdekében, elállhat a szerződéstől.

(2) Nincs szükség a teljesítéshez fűződő érdek megszűnésének bizonyítására, ha a szerződést a felek megállapodásánál vagy a szolgáltatás felismerhető rendeltetésénél fogva meghatározott időpontban – és nem máskor – kellett volna teljesíteni, vagy ha a jogosult az utólagos teljesítésre megfelelő határidőt szabott, és az is eredménytelenül telt el.

Ptk. 301. § (1) Pénztartozás esetében – ha jogszabály eltérően nem rendelkezik – a kötelezett a késedelembe esés időpontjától kezdve akkor is köteles a késedelemmel érintett naptári félévet megelőző utolsó napon érvényes jegybanki alapkamattal megegyező mértékű kamatot fizetni, ha a tartozás egyébként kamatmentes. A kamatfizetési kötelezettség akkor is beáll, ha a kötelezett késedelmét kimentí.

A kötelezett késedelmének ellenére a jogosult továbbra is követelheti a teljesítést, azonban bizonyos esetekben arra is lehetősége van, hogy a szerződéstől elálljon. Ilyen eset az, ha bizonyítja, hogy a szerződés teljesítése már nem áll érdekében (érdekmúlás), ha ez a jogosulti érdekmúlás a szerződés tartalmából következően nyilvánvaló, ha a felek egy konkrét napot (fix határnapot) jelöltek meg a szerződés teljesítésére, illetve a jogosult a szerződés teljesítésére póthatáridőt adott, és az is eredménytelenül telt el. Pénztartozás késedelmes teljesítése esetén a kötelezett kamatfizetési kötelezettsége akkor is beáll, ha a felek eredetileg kamatfizetési kötelezettséget nem állapítottak meg (késedelmi kamat).

A jogosult késedelmére esetén a kötelezettet megilleti az a jog, hogy – amennyiben az a szolgáltatás természetéből következően lehetséges – bírói letét útján teljesítsen. További következménye a jogosulti késedelemnek, hogy a kötelezett késedelmére nem áll be, illetve a jogosulti késedelem ideje alatt szünetel, a kárveszély a jogosultra száll át, illetve a jogosultat terhelik a szolgáltatás őrzésével kapcsolatos költségek. (A kötelezett igényeit a felelős őrzés szabályai szerint érvényesítheti.)

A kötelezetti és jogosulti késedelem ezen jogkövetkezményei objektív jellegűek, vagyis attól függetlenül érvényesülnek, hogy a késedelem az érintett félnek felróható-e vagy sem. Amennyiben azonban a késedelem a késedelmeskedő félnek felróható, abban az esetben a másik fél kártérítési igényt is támaszthat a késedelembe esett féllel szemben.

Ptk. 299. § (1) A kötelezett köteles megtéríteni a jogosultnak a késedelemből eredő kárát, kivéve ha bizonyítja, hogy a késedelem elhárítása érdekében úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

(2) Ha a kötelezett késedelmét kimenteni nem tudja, felelős a szolgáltatás tárgyában a késedelem ideje alatt bekövetkezett minden kárért, kivéve ha bizonyítja, hogy az késedelem hiányában is bekövetkezett volna.

Ptk. 303. § (1) A jogosult köteles megtéríteni a kötelezettnek a késedelemből eredő kárát, kivéve ha bizonyítja, hogy a késedelem elhárítása érdekében úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

(2) A jogosult – függetlenül attól, hogy késedelmét kimentette-e –

- a) köteles a kötelezett felelős őrzéséből eredő költségeket megtéríteni;
- b) éppúgy viseli a dolog megsemmisülésének, elveszésének vagy megromlásának veszélyét, mintha a teljesítést elfogadta volna;
- c) késedelve idejére kamatot nem követelhet.

(3) A jogosult késedelve a kötelezett egyidejű késedelmét kizárja.

A késedelmeskedő fél felróhatóságának a késedelemre kell vonatkoznia, nem pedig a károsodásra; amennyiben a szerződés szerű időpontban való teljesítés (elfogadás) érdekében nem úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható, köteles megtéríteni a másik félnek a késedelemből fakadó kárát is.

BH 2010. 252. *Nem ad jogi alapot a kezesnek a kezesi szerződéstől való elállásra, ha a jogosult a kölcsönszerződés felmondása előtt nem tájékoztatja a kezeset a kötelezett késedelméről.*

BH 2009. 269. *Jogszerű az eladók elállása a szerződéstől, ha a vevők a szerződésben foglaltak ellenére hitelfelvétel útján kívánják a hátralékos vételárat megfizetni és erre az eladók által tűzött póthatáridő lejártáig nem kerül sor. A vevők késedelve kizárja az eladók késedelmét.*

BH 2009. 82. *Az érdekműlás olyan objektív tény, melynek bekövetkezte attól függetlenül megállapítható, hogy a kötelezett tudott-e róla.*

BH 2005. 210. *A szállító teljesítési késedelve mindaddig fennáll, amíg a termék használatának és kezelésének módjáról szóló útmutatót, és a minőség jellemzőjéről szóló minőségtanúsítványt nem csatolja.*

BH 2005. 139. *Nincs akadálya annak, hogy a felek a késedelem kérdésében egymással megállapodást kössenek.*

BH 2003. 123. *Nem érvénytelen a felek olyan megállapodása, amely szerint részvények késedelmes kiadása esetére a kötelezett a jegybanki alapkamat kétszeresének megfelelő összeget köteles megfizetni. Az ilyen megállapodás kártérítési átalány fizetésére vonatkozó kötelezettségvállalásnak, és nem kamat fizetésére vonatkozó megállapodásnak minősül.*

BH 2000. 499. II. *Ha a megbízó nem jelöli meg a megbízás teljesítésének végső határidejét, a megbízott késedelembe nem eshet, ezen a címen tehát a megbízó nem állhat el a szerződéstől.*

BH 1999. 551. *Tanfolyam elvégzését bizonyító okirat kiadásának elmulasztása miatt érvényesített kártérítési igény elbírálása.*

A teljesítés lehetetlenné válása (Lehetetlenülés)

A szerződés lehetetlenülése akkor következik be, ha a szolgáltatás – a szerződés megkötése után bekövetkezett valamely okból – lehetetlenné válik. (Ha a szolgáltatás teljesítése már a szerződés megkötésekor is lehetetlen volt, akkor érvénytelen szerződésről van szó.) Lehetetlenülés esetén a már létrejött szerződés felszámolásáról kell gondoskodni.

Ptk. 312. § (1) Ha a teljesítés olyan okból vált lehetetlenné, amelyért egyik fél sem felelős, a szerződés megszűnik. A teljesítés lehetetlenné válásáról tudomást szerző fél haladéktalanul köteles erről a másik felet értesíteni. Az értesítés elmulasztásából eredő kárért a mulasztó felelős.

(2) Ha a teljesítés olyan okból vált lehetetlenné, amelyért a kötelezett felelős, a jogosult a teljesítés elmaradása miatt kártérítést követelhet.

(3) Ha a teljesítés olyan okból vált lehetetlenné, amelyért a jogosult felelős, a kötelezett szabadul tartozása alól, és követelheti kárának megtérítését.

(4) Ha a vagylagos szolgáltatások közül valamelyiknek a teljesítése lehetetlenné válik, a szerződés a többi szolgáltatásra korlátozódik.

(5) Ha a lehetetlenülésért a választásra nem jogosult fél felelős, a másik fél választhat a lehetséges szolgáltatás és a lehetetlenné válás következményei között.

(6) Ha a lehetetlenné vált szolgáltatás tárgyának maradványa a kötelezett birtokában maradt, vagy a kötelezett a szolgáltatás tárgya helyett mástól kárpótlást kapott vagy igényelhet, a jogosult a maradvány, illetőleg a kárpótlás átengedését követelheti az ellenszolgáltatás arányos része ellenében.

Fizikai lehetetlenülésről akkor beszélhetünk, ha a szolgáltatás tárgya megsemmisül, elpusztul vagy hozzáférhetetlenné válik. Ez a fizikai lehetetlenülés értelemszerűen elsősorban az egyedileg meghatározott szolgáltatások esetén jöhet szóba, mivel a fajlagos szolgáltatások jellemzője éppen az, hogy a szolgáltatás tárgyát képező egyes dolgok megsemmisülése még nem zárja ki a teljesítést az adott fajta tartozó más dolgokkal (*genus perire non potest*). Kivételt képez ez alól, ha fajlagos szolgáltatást meghatározó szerződés esetén a jogosult kétszembe esik: ebben az esetben, ha a teljesítésre kiválasztott és elkülönített dolgok megsemmisülnek, a szerződés – a szolgáltatás fajlagos meghatározottsága ellenére – lehetetlenné válik. (Másképp fogalmazva; a fajlagos szolgáltatás egyedi szolgáltatássá alakul át.)

Érdekbeli lehetetlenülés állhat elő akkor, ha a szerződéskötést követően olyan helyzet következett be, melynek folytán a szerződést csak előre nem látott rendkívüli nehézségek, aránytalan áldozatok árán lehetne teljesíteni, és ez a kötelezettől nem várható el.

Kivételesen bekövetkezhet a lehetetlenülés *jogi okból* is, amikor a teljesítést a szerződés megkötését követően hatályba lépett jogszabály tiltja meg, vagy teszi más módon lehetetlenné.

A lehetetlenülés jogkövetkezményei szempontjából annak van jelentősége, hogy a szolgáltatás lehetetlenné válása felróható-e valamelyik félnek, vagy pedig sem. Ha a lehetetlenülés a kötelezettnek felróható okból következett be, köteles a jogosultat olyan helyzetbe hozni, mintha a szerződés teljesedésbe ment volna, vagyis a jogosult az elmaradt vagyoni előnyre is kiterjedő, tehát teljes kártérítést követelhet (visszterhes szerződések esetén természetesen az ellenszolgáltatás teljesítése alól nem szabadul). Lehetősége van azonban a jogosultnak arra is, hogy a szerződéstől elálljon, ebben az esetben csak a szerződés megkötésével kapcsolatos kiadásait (*negatív interesse*) követelheti, és ellenszolgáltatással nem tartozik.

A jogosultnak felróható lehetetlenülés esetén a kötelezett szabadul a kötelezettsége alól, és követelheti az ellenszolgáltatást, valamint az ezt meghaladó kárának megtérítését.

Ha a szolgáltatás lehetlenné válása egyik félnek sem felróható okból következik be (objektív lehetetlenülés), akkor a szerződés megszűnik, vagyis mindkét fél szabadul a szerződésben vállalt kötelezettségeinek teljesítése alól, és az esetleg már teljesített szolgáltatások visszajárnak. Dolgozszolgáltatást is érintő, és egyik félnek sem felróható lehetetlenülés esetén a dolog vonatkozásában a tulajdonost terhelő kárveszély-viselés szabályai érvényesülnek.

Speciális szabályok vonatkoznak a vállalkozási szerződés objektív lehetetlenülésének esetére. Ebben az esetben a szerződés megszűnése mellett a teljesítés objektív lehetetlenülése elsősorban a vállalkozó díjigényét érinti. Ha a teljesítés olyan okból válik lehetetlenné, melyért egyik fél sem felelős, a díjigényt, illetőleg annak mértékét az határozza meg, hogy a teljesítés lehetetlenülésének oka melyik fél érdekkörében merült fel. Ha a lehetlenné válás oka mindkét fél érdekkörében vagy mindkét fél érdekkörén kívül merült fel, a vállalkozót a díj arányos része illeti meg. A vállalkozónak kifizetendő díjat a lehetetlenülésig elvégzett munka, illetőleg annak szükséges költségei alapján kell meghatározni. Ha a lehetlenné válás a vállalkozó érdekkörében merült fel, vállalkozói díjat nem követelhet. Ha a lehetlenné válás oka a megrendelő érdekkörében merült fel, a vállalkozót megilleti a vállalkozói díj. A megrendelő azonban a vállalkozási díjból levonhatja azt az összeget, amelyet a vállalkozó költségként megtakarított, továbbá ugyancsak levonhatja azt a vállalkozói díjat, amelyet a vállalkozó a lehetlenné válás folytán felszabadult időben más munkával keresett vagy nagyobb nehézség nélkül kereshetett volna.

Vagylagos szolgáltatást tartalmazó szerződés esetében valamelyik szolgáltatás objektív lehetlenné válása esetén a szerződés a még lehetséges szolgáltatá-

sokra korlátozódik. Ugyanez a helyzet, ha a lehetetlenülés a választásra jogosult félnek felróható. Ha azonban a lehetetlenülés nem a választásra jogosult fél felróható magatartásának következménye, az előbbi megoldás a választásra jogosult fél érdekeit jelentős mértékben sértheti. Ezért ebben az esetben a választásra jogosult fél továbbra is választhat; választhatja a még lehetséges szolgáltatások valamelyikét, de lehetősége van arra is, hogy a szerződés egészére vonatkozóan a lehetetlenülés jogkövetkezményeit választhassa.

BH 2009. 48. *A személyes közreműködésre kötelezett megbízotti alkalmazott orvos helyettesítését az alkalmazott munkaviszonyának megszűnéséig láthatja el a megbízott.*

BH 2008. 156. *Szerződésből eredő követelés átruházása esetén a teljesítés elmaradása miatti kártérítési igény az engedményt illeti meg, ezért ő lesz jogosult arra, hogy kártérítési követelését a közös – szerződésen kívüli – károkozóval szemben is érvényesítse.*

BH 2007. 370. *Gazdasági lehetetlenülés megállapítása, ha az ipari park működtetése a szerződéskötést követően olyan okból válik lehetetlenné, amelyért egyik fél sem felelős.*

BH 1992. 775. *A szerződés teljesítése akkor is olyan okból vált lehetetlenné, amelyért a kötelezett felelős, ha a vállalkozó a munka elvégzéséért utóbb a szerződésben kikötött árnál magasabb árat követelt, s ennek megfizetését a megrendelő nem vállalta. A megrendelő kártérítési követelését ebben az esetben nem teszi megalapozatlanná az, hogy a munka elvégzését más vállalkozó is csak a magasabb áron vállalta.*

BH 1991. 33. II. *A teljesítésnek a kötelezett hibájából történő elmaradása esetén, a lehetetlenülés jogkövetkezményeként kártérítés követelhető, megállapítási kereset azonban nem terjeszhető elő.*

BH 1986. 469. *Lehetetlenül a szerződés, ha azt a szerződéskötés után bekövetkezett változás miatt csak előre nem látott nehézségek vagy olyan aránytalan áldozat árán lehet teljesíteni, amely a kötelezettől nem várható el.*

A teljesítés megtagadása

Ptk. 313. § **Ha a kötelezett a teljesítést jogos ok nélkül megtagadja, a jogosult választhat a késedelem és a lehetetlenülés következményeinek alkalmazása között.**

A teljesítés megtagadása – tartalmát tekintve – a kötelezett késedelmét jelenti. Ez a késedelem független attól, hogy a kötelezett csak időlegesen tagadta meg a teljesítést (ez a „valódi” késedelem), vagy pedig véglegesen. A jogosult tehát továbbra is követelheti a teljesítést (éppúgy, mint a késedelem esetében). A teljesítés megtagadása ellenére kikényszerített teljesítés azonban nem feltétlenül alkalmas arra, hogy a jogosult szerződésben megjelenő érdekét kielégítse. A jogosultnak ebben az esetben lehetősége van arra, hogy a szerző-

déstől – az érdekmúlás bizonyítása nélkül – elállhasson, vagy pedig a szerződés lehetetlenülésének (a kötelezett terhére felróható lehetetlenülés) jogkövetkezményeit választhassa.

BH 2008. 90. *A szerződés teljesítésének jogos ok nélkül történt megtagadása esetén a természetbeni teljesítésre irányuló írásbeli felszólítás megszakítja az elévülést, mely követelést a jogosult az elévülési időn belül, de határidő nélkül kártérítési követelésbe fordíthat át.*

BH 1994. 263. *Ha a kötelezett a teljesítést jogos ok nélkül megtagadta, és a jogosult a lehetetlenülés következményeinek alkalmazását választotta, az általa a kötelezetnek megfizetett előleg után a megfizetés napjától követelhet késedelmi kamatot.*

A szerződésszegés közös szabályai

A szerződés a felek meghatározott érdekeinek, szükségleteinek kielégítésére irányul. Ha a szerződés nem megy teljesedésbe, vagy nem megfelelően teljesül, akkor egy szükséglet kielégítetlenül marad, egy jogilag védett érdek szenved sérelmet, a szerződések jogának egészére vonatkozó *pacta sunt servanda* elve sérül. A szerződések megszegéséhez, mint jogellenes magatartáshoz meghatározott szankciók kapcsolódnak. Ezen szankcióknak kettős céljuk van: egyrészt az, hogy ösztönözzenek a szerződésszerű teljesítésre, másrészt pedig hogy gondoskodjanak a szerződésszegés folytán bekövetkezett érdeksérelem kiküszöböléséről.

Legáltalánosabb megfogalmazás szerint szerződésszegésnek minősül minden olyan magatartás, körülmény vagy állapot, amely a szerződésbe ütközik, vagy sérti valamelyik félnek a szerződéssel kapcsolatos jogait. A szerződésszegés lehet objektív, amikor is a szerződésbe ütköző állapot vagy körülmény megítélése szempontjából nincs jelentősége annak, hogy a felek közreműködtek-e annak előidézésében vagy sem. Ez a helyzet a szerződésszegés kiküszöbölését, vagy a szerződéses kapcsolat felszámolását teszi szükségessé, így az ehhez kapcsolódó szankciók is a szerződést lebonyolító vagy azt felszámoló jogkövetkezmények. Szubjektív, vagy másképpen felróható szerződésszegés esetén a szerződésbe ütköző körülmény vagy állapot valamelyik fél olyan magatartására vezethető vissza, amely nem felel meg a jogszabályokban, illetve a szerződésben meghatározott követelményeknek, vagyis a magatartás felróható. A felróható magatartáshoz már a felelősség körébe tartozó jogkövetkezmények kapcsolódnak, ami tipikusan (és egyéb feltételek megléte esetén) a kártérítés.

Ptk. 318. § (1) A szerződésszegésért való felelősségre, valamint a kártérítés mértékére a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályait kell alkalmazni azzal az eltéréssel, hogy a kártérítés mérséklésének – ha a jogszabály kivételt nem tesz – nincs helye.

Szerződészegés esetén a kiindulópont minden esetben az, hogy a szerződészegés felróható (*pacta sunt servanda*), és ezért a következményért a szerződészegő fél felelősséggel tartozik. Ez a felelősség alapesetben a rendes felelősség szintje, amikor a szerződészegő fél felelősségét az alapozza meg, hogy nem úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható (az általános gondossági követelmény). A szerződészegő fél felelőssége ennél szigorúbb is lehet (fokozott felelősség), amely esetekben a jogkövetkezmények alól csak akkor mentesülhet, ha bizonyítja, hogy a szerződészegés valamely rajta kívül álló, elháríthatatlan ok hatására, vagy a másik fél hibájára vezethető vissza (pl. szálloda felelőssége). Bizonyos szűk körben ismeretes a kimentést nem tűrő felelősség is, amikor közömbös az, hogy a szerződészegés felróható-e vagy sem, illetve hogy az kinek a hibájából következett be; ez a helyzet a kötelezeti késedelem esetén, illetve abban az esetben, ha a kötelezett harmadik személy közreműködését erre vonatkozó jogosultság nélkül veszi igénybe.

A szerződészegés jogkövetkezményei alól csak meghatározott körülmények bizonyítása (kimentés) alapján mentesülhet a szerződést megszegő fél. Csak abban az esetben mentesülhet a felelősség alól, ha egyrészt bizonyítja azt, hogy a szerződészegés a másik fél magatartására vezethető vissza, másrészt pedig akkor, ha bizonyítja, hogy ő maga a jogszabály által a szóban forgó esetre megállapított módon járt el, a jogszabály által meghatározott magatartást tanúsította.

A bizonyítási teher tehát minden esetben a szerződést megszegő felet terheli. A bizonyítási teher azonban nem pusztán a megfelelő bizonyítékok prezentálásnak kötelezettségét jelenti, hanem a bizonyítás sikertelenségének a kockázatát is a szerződészegő félnek kell viselnie; a bizonyítás sikertelensége esetén a vélelem érvényesül, vagyis a szerződészegés felróhatónak tekintendő.

A hatályos Ptk. a szerződészegésért való felelősségre, valamint a kártérítés mértékére a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályait rendeli alkalmazni. Az új Ptk. tervezete ezen a – leegyszerűsített, utaló – konstrukción alapvetően változtatni kíván, amikor a szerződészegéssel okozott károkért való felelősségre vonatkozóan új, eltérő tényállást állapít meg. Eszerint aki a szerződés megszegésével a másik félnek kárt okoz, köteles azt megtéríteni. Mentesül azonban a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy *a szerződészegést ellenőrzési körén kívül eső, a szerződéskötés időpontjában előre nem látható körülmény okozta, és nem volt elvárható, hogy a körülményt elkerülje, vagy a kárt elhárítsa.*

A szerződésekre vonatkozó jogszabályanyag alapvetően diszpozitív jellegű, vagyis ezen rendelkezésektől a felek egyező megállapodásukkal eltérhet-

nek. A szerződések megszegése azonban jogellenes magatartás, amely magatartáshoz meghatározott szankciók fűződnek. Kérdés, hogy a jogellenes magatartásra vonatkozó, a felelősséget meghatározó szabályok tekintetében is érvényesülhet-e a felek autonómiája, vagyis a diszpozitivitás a szerződésszegésekhez kapcsolódó szankciók tekintetében is érvényesülhet-e.

Mivel a szerződések egésze a felek érdekeit szolgálja, azok a felek által megállapított viszonyrendszert tükröznék, alapvetően a szerződésszegéshez kapcsolódó felelősségi szabályok is diszpozitívak. Bizonyos szűk körben azonban kogens tiltó rendelkezések szabnak határt a felek autonómiájának.

Ptk. 314. § (1) A szándékosan, súlyos gondatlansággal, vagy bűncselekménnyel okozott, továbbá az életet, testi épséget, egészséget megkárosító szerződésszegésért való felelősséget érvényesen nem lehet kizárni.

(2) A szerződésszegésért való felelősséget – ha jogszabály másként nem rendelkezik – nem lehet kizárni és korlátozni, kivéve, ha az ezzel járó hátrányt az ellenszolgáltatás megfelelő csökkentése vagy egyéb előny kiegyenlíti.

A szerződésszegésért való felelősséget tehát – jogszabály eltérő rendelkezésének hiányában – ki lehet zárni és korlátozni is lehet, de csak akkor, ha az ezzel járó hátrányt az ellenszolgáltatás megfelelő csökkentése vagy egyéb előny kiegyenlíti. Semmiképp sem lehet azonban érvényesen kizárni a felelősséget a szándékosan, súlyos gondatlansággal, vagy bűncselekménnyel okozott szerződésszegésért, valamint az életet, testi épséget, egészséget megkárosító szerződésszegésért való felelősséget. A kogens tilalmak ellenére mégis a szerződések körében érvényesülő alapvető diszpozitivitás felé tolja el a szerződésszegésért való felelősség helyzetét az igény érvényesíthetőségének szabadsága: nincs ugyanis a szerződést megszegő féllel szemben álló másik félnek semmiféle olyan irányú kötelezettsége, hogy a szerződésszegésből fakadó igényét érvényesítenie is kellene; az igény érvényesítésének elmaradása esetén ugyanis a szerződés megszegésének – egyéb feltételek, vagy más jogág szankcióinak hiányában – jogkövetkezménye nem lesz.

Ptk. 317. § (1) Osztható szolgáltatás egy részére vonatkozó szerződésszegés esetében a szerződésszegés következményei csak erre a részre vonatkoznak be. A jogosult azonban a szerződésszegésből eredő jogait az egész szerződésre nézve gyakorolhatja, ha bizonyítja, hogy a további teljesítés a szerződésszegés következtében már nem áll érdekében.

(2) Ha a szerződésszegés oszthatatlan szolgáltatás egy részére vonatkozik, következményei az egész szerződésre beállnak.

A szerződésszegés lehet részleges, csak a szolgáltatás egy részére kiterjedő, amikor is kérdésként merül fel; a szerződésszegés jogkövetkezményei az egész szerződésre nézve beállnak-e, vagy csak arra a részére, amelyre nézve

a szerződésszegés bekövetkezett. A megoldást a szerződési érdek kielégíthetőségének lehetősége, vagy lehetetlensége adja, ez pedig a szolgáltatás osztható, illetve oszthatatlan jellegének függvénye.

Oszthatatlan szolgáltatás esetén a részleges szerződésszegés (vagyis a nem teljes teljesítés) az egész szerződés tekintetében kiváltja a szerződésszegés jogkövetkezményeit. Osztható szolgáltatás esetében természetesen más a helyzet; a szerződésszegés jogkövetkezményei a szolgáltatásnak csak arra a részére terjednek ki, amelyre vonatkozóan a szerződésszegés történt.

Ptk. 316. § (1) Ha a jogosult a teljesítést a szerződésszegésről tudva elfogadja, a szerződésszegésből igényt utóbb csak akkor támaszthat, ha erre irányuló jogait fenntartotta.

A fenti rendelkezés értelmében a jogosult elveszti a szerződésszegésből fakadó jogait, ha a szolgáltatást a szerződésszegésről tudva – jogfenntartás nélkül – fogadja el. Így a késedelemre, vagy a dolog hibájára nem hivatkozhat az, aki például ennek ismeretében veszi át a megállapodásban megjelölt terméket.

A szabály alkalmazásában azonban – szükség szerint az eset összes körülményét mérlegelve – vizsgálni kell, hogy a jogosult valóban tudott-e a szerződésszegésről, például mert arra kifejezetten felhívták a figyelmét, vagy mert annak ismerete a körülményekből kikövetkeztethető, illetve kellő gondosság mellett azt fel kellett volna ismernie.

BH 2006. 320. *A megrendelő fizetési késedelme általában nem alkalmas a vállalkozó késedelmes teljesítésének kimentésére, amennyiben a megrendelő a részteljesítéssel kapcsolatos fizetési kötelezettségének késedelmesen tesz eleget, ez a vállalkozó késedelmes teljesítése tekintetében – jogosulti késedelemként, illetőleg akadályoztatásként – csak abban az esetben vehető figyelembe, ha felek a szerződésben azt kikötötték.*

BH 2006. 57. *Jogellenesen jár el a hitelintézet, ha nem ellenőrzi, hogy az azonnali beszédési megbízással érvényesített összeg megfelel-e az ítéletben szereplő marasztalásnak, a határozat végrehajtható-e és a beszédési megbízást az ítéletben szereplő jogosult vagy annak igazolt képviselője nyújtotta-e be.*

BH 2005. 324. *A felelősségbiztosítási szerződés alapján biztosítási eseménynek a biztosított szerződésen kívüli károkozása minősül. A biztosító csak akkor mentesül a fizetési kötelezettség alól, ha a biztosított a károsulttal kötött szerződés teljesítése közben okoz kárt. A szerződés teljesítése során harmadik személynek okozott kárért a felelősségbiztosítási szerződés alapján helyt kell állnia.*

BH 1993. 567. *Nem ütközik a szerződésszegésért való felelősség kizárásának és korlátozásának tilalmába, ha a jogi személy a teljesítést követően –*

a hibás teljesítés jellegének ismeretében – a szerződésszegés következményeinek rendezésére vonatkozó megállapodással lemond az őt megillető szavatossági jogok érvényesítéséről.

39.

A SZERZŐDÉS MEGSZŪNÉSÉNEK EGYES ESETEI, AZ ELÉVÜLÉS

A szerződés megszűnésének alapvető módja a teljesítés, amikor is a felek a szerződésben meghatározott módon eleget tesznek vállalt kötelezettségeiknek, vagyis megvalósul a *pacta sunt servanda* elve. Bizonyos esetekben – és nem ritkán – a szerződés anélkül szűnik meg, hogy a szerződésben eredetileg meghatározott jogosulti érdek kielégítést nyerne, a szerződés a benne foglalt kötelezettségek teljesülése nélkül szűnik meg.

A szerződés megszűnhet a felek akaratából, hatósági határozat folytán, de a megszűnés bekövetkezhet olyan esemény következtében is, amely jellegét tekintve alapvetően nem a szerződés megszüntetésére irányul.

A szerződés megszüntetése – éppen a szerződési szabadságból következően – a felek autonóm döntéseinek körébe tartozó kérdés; amennyiben érdekeik által vezéreltetve szabadságukban áll a szerződéses kapcsolatban megnyilvánuló jogviszony létrehozása, semmi elvi akadálya nem lehet annak, hogy – mások jogainak sérelme nélkül – a már létrehozott, de esetleg teljesebbé nem ment (vagy nem maradéktalanul teljesült) szerződéses kapcsolatukat megszüntethessék.

A szerződés megszüntetése történhet a felek egyező akaratnyilatkozatával (ami tartalmát tekintve maga is egy szerződés) a jövőre nézve (*ex nunc* hatállyal), és a szerződés megkötésére visszaható (*ex tunc*) hatállyal is.

Ptk. 319. § (1) A felek a szerződést közös megegyezéssel megszüntethetik vagy felbonthatják.

(2) A szerződés megszüntetése esetében a szerződés a jövőre nézve szűnik meg, és a felek további szolgáltatásokkal nem tartoznak. A megszűnés előtt már nyújtott szolgáltatás szerződésszerű pénzbeli ellenértékét meg kell fizetni, amennyiben pedig a már teljesített pénzbeli szolgáltatásnak megfelelő ellenszolgáltatást a másik fél még nem teljesítette, a pénzbeli szolgáltatás visszajár.

(3) A szerződés felbontása esetében a szerződés megkötésének időpontjára visszamenő hatállyal szűnik meg, és a már teljesített szolgáltatások visszajárnak.

Az a kétoldali nyilatkozat, amellyel a felek a szerződést a jövőre nézve szüntetik meg, a *megszüntető szerződés*. A megszüntető szerződés hatályának